

ORTIGAS EXCURSIONS

Marren Adan

“Naglalakbay tayo, sa ila’y panghabambuhay, upang hanapin ang ibang kalagayan, ibang pag-iral, ibang diwa.”

- Anais Nin

Saan na ba ako dinadala ng aking mga paa? Nang magpaikot-ikot sa nagsasanga-sangang mga kalsada ng Ortigas, ibinulong sa akin ng Diyos o ng Pagod, na walang tao ang nakararanas ng pagkaligaw kundi ang hindi agad pagdating sa patutunguhan ay paalala lamang ng ating pag-iral.

Mandirigma

Una kong narinig ang salitang “mandirigma” sa klase ni Ma’am Dionisio para ilarawan ang mga bayaning nakipaglaban sa mga mananakop na Kastila. Sa isang pambihirang pagkakataon, biglang nag-iba ang pananalita ni Ma’am sa kanyang pagle-lecture. Ewan ko ba’t parang naging isang contestant siya sa isang balagtas.

“Tayo’y makaaasa sa rebolusyon para wakasan ang anumang anyo ng pananakop sa sarili nating bayan! Tularan natin ang ating mga bayani na tunay na mga mandirigmang nagbigay sa atin ng kalayaang tinatamasa natin sa kasalukuyan.”

Hindi ko alam kung nai-imagine ko lang pero parang maluha-luha pa si ma’am habang sinasabi niya iyon at halos pataas na rin ang kanyang kanang kamao. Tumingin ako sa katabi kong kaklase na naniningkit ang mga mata sa sobrang antok. Bumalik ang tingin ko kay Ma’am Dionisio, sandali itong huminto, nanahimik bago magpatuloy sa kanyang lecture.

Simula nang mag-commute ako sa pinapasukang opisina sa daang binabagtas lagi ang EDSA, nag-iba na ang kahulugan sa ‘kin ng mandirigma. Mandirigma ang tawag sa mga commuter na nakikipagbuno para makasakay sa jeep, bus, o MRT. Pakikidigma ang makipagsiksikan para lang makasakay sa pampublikong sasakyan na parang itim na Nazareno na ipinaparada sa jampacked na EDSA. Mga mananampalataya kaming mga pasaherong nag-aabang at nakatanghod sa pinopoon naming PUV. Sa kabilang banda, kung paiiralin ko naman halimbawa ang “ladies’ first”, hindi ko alam kung makakapasok pa ako on-time o makakauwi pa nang hindi aabutin ng pagtilaok ng tandang. Hindi ko alam kung paano iyon nagsimula pero karaniwang litanya na ng mga babaeng pasahero ang sarkastikong “Paunahin muna ang mga lalaki. Kawawa naman!” Kung hindi rin makikitakbo sa mga kapwa pasahero para salubungin ang dumarating na pampublikong sasakyan, ewan ko na lang talaga. Pagtakbo-takbo, pakikipagsiksikan, hindi maiiwasang pakikipagtulakan, ito ang gawi ng mga commuter sa pakikidigma. Natanong ko sa isip: sino naman ang aming nilalabanan?

Lunes ng umaga. Putang-ina! Saan ba galing ang mga taong ito? Parang wala ring masyadong dumaraang sasakyan ngayong araw. May strike na naman ba? Naisip kong mag-explore ng ibang ruta. Nagpalakad-lakad nang hindi iniintindi ang oras kung makakapasok nang hindi late. Nang makarating sa jeepney terminal ng mga biyaheng pa-Quiapo, may narinig akong isang mekanikal na boses:

“Quiapo, Quiapo, dito po ang sakayan ng Quiapo!”

Blockbuster ang jeep pa-Quiapo. Pagkahaba-haba ng pila pero wala sa sakayang ito ang nakasanayan kong pakikidigma. Pagtakbo-takbo, pakikipagsiksikan, hindi maiiwasang pakikipagtulakan.

“Quiapo, Quiapo, dito po ang sakayan ng Quiapo!”

Bigla akong natumba nang may kumaripas na lalaki mula sa likuran ko. Luminging pa muna bago nagpatuloy sa pagtakbo.

“Sorry po, ser!”

Kung iyon man ang sinabi niya, hindi ko rin sigurado, pagkalakas-lakas ng

“Quiapo, Quiapo, dito po ang sakayan ng Quiapo!”

Napakunot na lang ako ng noo. Nakita ko ang lalaking nagtatakbo para humanay sa pagkahaba-habang pila.

Mga Mapa ng Gunita

Malaki na rin ang pinagbago ng buong Pasig. Lalo na itong Ortigas.

Lagi kong nilalaro sa isip ang Ortigas bilang isang lokal na nililikha ko sa panaginip. Iyong parang sa pelikulang *Inception* ni Nolan. Ako ang arkitekto ng highly-urbanized na Ortigas. Biro ko pa sa isip, nagtitigasan (hindi nagtataasan) ang mga building. Kung maglalakad-lakad ka nga sa Ortigas, malamang e may isa o dalawang beses kang makakasalubong na magtatanong.

“Kuya/Ate nasaan po ang (pangalan ng building)?”

Noong bata pa ‘ko, ewan ko ba’t madalas kong pinapangarap ang makapagtrabaho nang nakasuot ng long-sleeves, kurbata, at itim na coat. Dala na rin siguro ng mga napapanood na palabas sa TV na parang cool na cool ang mga office worker. When I joined them, the working class, siyempre saka pa lang rumagasa ang iba’t ibang anyo ng disillusionment. I was a call center agent in my first job and we were required to speak in English. That fuckin’ English Only Policy. Para kaming sabay-sabay na sinasapian sa pagsasalita ng wikang hindi natural sa ‘min kahit sa CR o sa pantry man ng opisina. Naisip ko na lang din: **“Oh God, we are speaking in tongues!”**

“How may I help you, mga mamser?”

Ikalawang trabaho: call center pa rin. Somewhere in Cubao. Natuto na ‘kong magyosi during breaks at pagkatapos ng shift. Para akong humihithit ng *ounces of relief* sa maliit, makinis, at maputing katawan ng yosi, saka bubuga kasama sa puting usok ang mga murang tinanggap ko mula sa mga kinginang Kano at mga pagtitimping ibinabalot sa “trabaho lang, walang personalan, recorded ang calls”.

“Bro, shot?”

Kapalit ng kape, napapadalas na rin ang beer sa umaga bago umuwi ng bahay at matulog habang tirik sa labas ang araw. One bots, two bots. Pagkatapos ay maghihiwa-hiwalay na kaming magkaka-opisina para magkita, magtrabaho ulit sa araw din na iyon.

Cubao. Isang magulo at makalat na office desk ang Cubao. Hindi mo alam kung lahat ng naroon ay totoong pangangailangan ng tao. Kung ano-anong ibinebenta, inaalok sa mga dumaraan doon. Santambak na paper works at office supplies ang mga tindahan sa gilid-gilid ng EDSA. Mga balat at tinalupan mang naghalo-halo na ang mga nakapuwestong tindahan sa

bangketa nito, alam mo pa rin ang tiyak na puwesto kung saan makakabili ng sariwang prutas, pirated DVDs, tukneneng o kwek-kwek, at Marlboro lights. Parang laging nakikipaglaro ng tagu-taguan ang mga manininda sa mga MMDA. Kapag nagtatakbo na ang kanilang look-out na nagsisigaw ng “Andiyan na sila! Andiyan na sila!” ay dali-daling nagliligpit ang mga manininda at mabilis na lilipat sa kalapit na eskinita. Isang laro na lang sa kanila ang biglaang tagu-taguan. Maririnig mo pa ngang nagtatawanan ang ilan habang nagmamadaling nagliligpit ng mga paninda. Ang mga may kariton naman, tila nagkakarera pa.

Biglang may kumalabit sa likod ko. Naputol ang mga pagre-reminisce on past jobs.

“Kuya, alam niyo po kung saan ang (pangalan ng building)?”

“Diretsuhin mo lang ang daang ‘yan, pagkaliwa mo, may makikita kang McDo. ‘Yung katabing building ng McDo, ‘yun ang (pangalan ng building)!”

“Tenkyu po, sir.”

“Thank you for calling (name of the company). Have a great day!”

McDonald's Balloons

"Yung one-piece chicken with rice, miss." Order ko.

"Sir, ano pong drinks?"

"Coke na lang." Sagot ko.

"Upgrade na natin 'yung size, sir? Add lang po kayo ng five pesos."

"Hindi na, miss." May kasamang ngiti.

"Any additional, sir? Baka gusto ninyong..."

"Yun lang, miss." Pinutol ko na ang sasabihin ng crew.

Habang dala-dala ang tray ng tanghalian, nagpaikot-ikot ang tingin ko sa loob ng McDo para makahanap ng mauupuan. Doon lang ang bakante sa pinakamalapit sa CR. Inilapag ko ang tray sa mesa bago ako naupo. Napatitig ako saglit sa inorder ko: isang pirasong fried chicken, rice, at softdrinks. Napangiti ako. Para silang mga laruang pagkain na ginagamit noong naglalaro pa ako ng bahay-bahayan. Ang kalaro kong nagpapanggap na misis ko ang maglalapag ng tray ng pekeng mga pagkain habang nakaupo akong naghihintay sa sahig. "Kain na, hon," ang lagi kong script bago namin kunwaring lalantakan ang isang set ng toy food. Panguya-nguya ang mga bibig namin habang hawak-hawak lang ang laruang kutsara't tinidor.

Naputol ang aking pag-aalala dahil sa tunog mula sa loob ng CR. Naulit pa ito ng isang beses. Napakalakas na pag-utot. Ibinaling ko na lang ang atensiyon ko sa background music na naririnig din sa loob ng McDo. Nagmamadali kong inilabas ang kanin mula sa pagkakabalot.

Nasanay na rin ang sistema ko sa pagkain nang mabilis bilang karaniwang isang oras lamang ang nakalaan para sa lunch break. Bagaman wala akong kailangang balikang opisina ngayon bago mag ala-una, tapos na rin agad ako kumain sa loob lamang ng labinlimang minuto. Pag-angat ng tingin ko mula sa pagkakayuko sa pagkain, nakita ko ang isang matandang babaeng may kasamang bata. Para silang mga buwitreng nag-aabang ng malalantakan.

"Tapos ka na, iho?" Magalang na tanong ni lola. May dala ring tray ng pagkain.

"Dito na po kayo, maupo, 'la." Bigla akong nagmamadaling umalis sa 'king puwesto para bigyan ng mauupuan ang matanda at ang bata.

Bagaman may sarili namang order ang mag-lola, nakita kong kinuha ng matanda ang tira kong fried chicken mula sa kalapit na tray. Gusto ko

sanang awatin ang matanda. “La!” Nagsimula siyang kagat-kagatin ang tirang manok at hindi pa nagtagal ay para na ‘tong asong ngumangasab-ngasab sa buto. Patuloy lang sa pagkain ang katabi nitong bata sa inorder nilang fast food habang parang mas trip ng lola ang kumain ng tira-tira. Nang kainin pati buto ng natira kong fried chicken, nagsimulang kagat-kagatin na rin ng matanda ang sarili nitong mga daliri. Nagdurugo na ang bibig nito! Lumingon ako sa mga katabing customer pero walang nakakapansin sa ginagawa ng matanda. Bumalik ang tingin ko sa batang bigla na lang lumobo ang katawan. Pagkalaki-laki na ng katawan nito kumpara sa maliit niyang ulo. Wala na ang kasama nitong matandang babae.

Nang may sumagi sa likod ko, nakita kong nagsisipag-lobo na rin ang ibang tao sa loob ng McDo! Sa sobrang pagkakalobo ng iba’y nagsisilutangan na sila. Nagpapagulong-gulong sa ere. Napaigtad pa ako sa gulat sa narinig mula sa loob ng CR. Tiyak kong hindi na iyon tunog ng pag-utot. Nagmadali akong makalabas bago pa man mangyari ang bigla kong naisip na sabay-sabay na pagputok ng mga tao sa loob ng McDo.

Ang Piyanista sa Mall ng Galleria

Sa sobrang init, napapasok ako sa Mall ng Galleria. Walang bibilhin dahil naniniguro na ang pera'y mailalaan sa pamasahé pauwi at sa posibleng gastusin sa nilalakad na job application.

Nagpalakad-lakad passing through the shops of shoes and clothes. Hindi ito window-shopping, naisip ko. Wala akong paki sa mga nauusong porma o pa-cool na pananamit. Napatingin ako sa suot kong leather shoes. Mula pa noong college, ito na ang pares ng sapatos na gamit ko. May naramdaman akong taos na pasasalamat sa walang buhay na sapatos. *Hindi pa kita kayang palitan.*

Naghalo-halo na rin ang ingay sa loob ng mall. Mga taong nagdaldalan, nagtatawanan tapos may kanya-kanya pang music o jingle ang mga shop. Tumawag sa atensiyon ko ang musikang out-of-sync sa mood ng mall. Mabagal na musika na tila sabay na nanghahalina at nanghehele. Naisip kong hanapin ang pinanggagalingan ng tunog na 'yon.

Lakad, lakad. Kumaliwa ako nang makarating sa shop ng mga rubber shoes. Lakad, lakad. Sumakay ako ng escalator pababa sa lower ground ng mall. Nadaanan ko ang tindahan ng milk tea na laging pinipilahan saan mang branch nito. "Sir!" Sumalubong ang babae sa 'kin sabay abot ng manipis na brochure ng condo. Sa bandang kaliwa, ang isa sa mga entrance ng department store. May palakad-lakad na babaeng guard. Lakad, lakad. Sa wakas, nakarating din ako doon kung saan nanggagaling ang tugtog na parang humahalik sa tainga.

Napatulala ako: isang piyanong walang piyanista. Wala ring ibang pumapansin sa pianong tumutugtog mag-isa. Busy ang mga tao sa pagtingintingin sa mga bag at damit habang ang karamiha'y dumaraan lang nang walang paglingon.

Nakita ko ang sarili kong nagtitipa sa piano keys. Nakangiting nagpapanggap na marunong tumugtog ng piano. Para kong inangkin ang maliit na espasyo na tinutungtungan ng piano. Wala nang ibang maririnig pa kundi ang piano music. Ako lamang ang tao sa loob ng mall.

Dalawang Barangay Ugong

Tanaw mula sa pagkakatayo sa harap ng mataas na glass wall ng mall ang lawas ng Ortigas. Sa di kalayuan, ang barangay ng Ugong.

Lumaki ako sa barangay ng Ugong. Nang makapag-asawa, nalipat ang tirahan sa lungsod ng Valenzuela. Laking Ugong ang aking asawa. Pero, barangay Ugong ng Valenzuela. Biro namin dati, soulmates talaga kaming dalawa dahil magkapangalan ang tinitirhan naming mga barangay. Siguro, iisang barangay lang din dati ang Ugong ng Pasig at ang Ugong ng Valenzuela. Ang kuwento ko sa asawa ko: iisang malaking lupang nabiyak ang pinakamatandang barangay ng Ugong. Sa paglipas ng mga taon, umusbong na parang mga kabute ang iba pang mga barangay sa pagitan ng nabiyak na lupa na tuluyang naglayo sa dating iisang Ugong.

Isang malawak na talahiban ang Ugong noon. Ugong ng Pasig. Ang makikitid na daang nagdurugtong mula sa bahay patungo sa kalsadang magdadala sa iyo sa simbahan, sa eskuwelahan, o sa palengke ay pinatag ng mga yapak ng mga taong dumaraan sa putikang lupa kung saan walang damong maaaring mabuhay dahil sa araw-araw na pagtapak. Para sa aming mga bata dati, isang malawak na playground din ang talahiban kung saan maaaring maglaro ng tagu-taguan o manghuli ng mga insekto tulad ng tutubi. Isang araw, takot kaming nagtakbuhang magkakalaro nang may marinig kaming ingay sa di kalayuan. Ang sabi ng mas matanda kong kalaro, “Putris, putok ‘yun ng baril, a.” Nagmamadali kaming bumalik sa kanya-kanyang mga tahanan. Kinabukasan, narinig na lang namin sa kuwentuhan ng matatandang kapitbahay na may dalawang lalaking natagpuang patay sa gilid ng Ilog Pasig. Ang sabi ng isa naming matandang kapitbahay, “Wala na talagang makakapigil pa sa mga negosyanteng ‘yan. Pera-pera lang ‘yan e. Masuwerte siguro para sa kanila ang ipandilig sa mga lupang tatayuan nila ng mga nego-negosyo ang dugo ng mahihirap.”

Sa paglaon ng panahon, sabay na lumalaki kaming mga magkakalaro habang naglalaho naman ang espasyo ng aming laruan at maging ang dati naming mga tahanan sa paunti-unting pag-convert ng talahiban para maging mga mall o condo. Ang dating nagtataasang mga damo’y pinalitan ng nagtataasang mga gusali. Tuluyan na rin naming nalimot ang mga nakikitang tutubi, paruparo’t gamugamo, walang pag-intindi kung saang talahiban lumipat ang mga insekto.

Isang malawak na sakahan ang Ugong noon. Ugong ng Valenzuela. Ang kuwento naman ng asawa ko, nang magsimulang manirahan ang mga

negosyanteng Intsik sa Valenzuela, nagsimula ring dumami ang naitayong mga pabrika. Galing sa iba't ibang probinsya ang mga factory worker na piniling magkapamilya't manirahan sa barangay ng Ugong. Ganito rin halos ang populasyong bumubuo ngayon sa iba pang mga barangay ng Valenzuela. Tubong Sorsogon ang ina ng asawa ko habang lumaki naman sa Quezon ang kanyang ama. Sa isang pinapasukang pabrika sa Ugong sila nagkakilala at di kalauna'y bumuo ng pamilya. Ang dati namang mga naninirahang magsasaka sa Ugong ay naging mga factory worker na rin. Noong bata pa ang asawa ko, madalas pa raw siyang maisama sa mga piket ng mga manggagawa sa pabrika.

Nang minsan kaming mag-away ng asawa ko, galit kong itinanong, "Gusto mo na ba 'kong bumalik sa Ugong?" Napangiti ang asawa ko at nagpigil na tuluyang matawa.

Kahit saan naman ako pumunta, parang itinadha na ang mga paa kong magpabalik-balik sa lupa ng Ugong.

Metamorphosis*

Hawak ang notebook na nakabukas sa pahina kung saan nakasulat ang address ng pinag-aaplyang trabaho, tumingin ako sa pinto na nasa harap ko. Dito na nga'yun.

Bago pumasok, pinagmasdan kong maigi ang building na may dalawang palapag lamang. Katabi nito ang nagtataasang mga office building at condo. Parang naiiba ang building na 'to kumpara sa mga katabi nitong establisyemento. Luma ang disenyo ng building na parang naitayo bago pa man ang panahon ng kopong-kopong. Nag-alangan pa akong pumasok sa pagdagsa ng kung ano-anong prehuwisyo sa isip: scammer agency, haunted house, cyber... "*Ding!*" Biglang tumunog ang doorbell nang mag-isa. Sa garalgal na speaker sa may pinto, matinis ang boses ng nagsalita. "Pasok po kayo, sir." Bumukas nang mag-isa ang pinto.

Walang guard na nakabantay maging sa pagpasok sa bandang entrance ng opisina. Kung opisina nga ito. Sa maliit na reception area, wala ring tao. May tumawag sa pangalan ko. Hindi ko pa man nahahanap kung nasaan ang nagsasalita, magalang pa itong nagtanong.

"Have I pronounced your name right, sir?"

"Yes po. Tama. That's right!"

Pagbaba ng tingin ko, *putangina!* Isang ipis ang kausap ko. Iyong ipis-bahay. Gagalaw-galaw pa ang antenna nito habang nakatingin sa 'kin. Nakatayo ang ipis na parang tao bago muli nitong gamitin ang lahat ng kanyang mga binti at nagpaikot-ikot sa papel kung saan ito nakapatong. Para itong nag-i-scan ng dokumento. Nakita kong CV ko ang papel na 'yon. Gusto kong tumakbo papalabas pero bigla akong nanigas sa kinatatayuan ko.

"Please follow me, sir."

Lalong nanindig ang balahibo ko nang simula itong lumipad. Parang may sariling buhay ang mga paa kong sumunod kung saan lumilipad ang ipis. Wala pa rin akong nakikitang ibang tao sa opisinang ito. O, baka lahat ng empleyado rito, ipis. Binabangungot yata ako.

Sa kalapit na espasyo, makikita ang mga cubicle na ang laki'y para sa karaniwang mga tao naman. Walang sumisilip na mga ulo ng tao sa cubicle pero maririnig mo ang mga pagtipa sa keyboard keys. Nag-landing ang ipis mula sa paglipad sa isang kalapit na office table. May kausap itong isa pang ipis pero hindi ko naririnig ang pinag-uusapan nila. Gagalaw-galaw lang ang kanilang mga antenna. Nilingon ako ng nakatalikod na ipis.

“Sir. I’ll leave you with our office manager. Meet...”

Hindi ko nainitindihan ang binanggit na pangalan. Lumipad muli ang ipis kaya bigla akong napabalikwas. May narinig akong matitinis na tawanan na nanggagaling doon sa mga cubicle.

“Take your seat.” Nakatayo rin na parang tao ang ipis na kanilang office manager. Nakatayo ito sa ibabaw ng office table. May kalakihan ang katawan nito. Ngayon lang ako nakatitig nang matagal sa isang ipis. Napansin kong bali ang isa sa mga binti nito. Malumanay nitong binaggit ang pangalan ko bago nagpakilala’t nagpatuloy sa pagsasalita.

“I understand that you might be, uhm, in a state of shock at the moment? But that’s normal. We are not humans but, uhm, cockroaches! Yes, we are insects but functional just like humans haha! In fact, speaking on behalf of our company, we are one of the BPOs who currently deliver the best customer service in the entire Asia!”

Iba ang accent ng ipis na ‘to. Hindi Pilipino ang kausap ko. Bumungad agad ang office manager ng potensiyal na salary offer hindi pa man napapalalim ang pag-uusap. Malaki ang maaari kong maging suweldo sa trabahong ito kaya’t nagpaubaya ako sa kakaibang pagkakataon. Nagbiro pa ang office manager na wag akong mag-alala sa perang susuwelduhin dahil walang sariling currency ang mga ipis.

Nasanay na ako sa ganitong mga tanong sa job interview. Strengths and weaknesses, traits that you find in a leader, how do you handle stress blah blah. At karaniwang follow-up questions. Ang pinagkaiba lang ay isang ipis ang interviewer.

Sa huli’y masaya kong tinanggap ang job offer. Bahagyang nawala na rin sa isip ko kung anong kahihinatnan sa trabahong pinamumuan ng mga ipis at mga ipis bilang officemates. Mas naglaro sa isip ko ang mga mabibiling bagay ng pera. Nasabik akong makauwi agad para ibahagi sa asawa ko ang good news.

Sa kasunod na araw, isang umagang nagising ako mula sa isang masamang panaginip, natuklasan kong isa na akong kahindik-hindik na insekto.

* inspirasyon ang nobelang *The Metamorphosis* ni Franz Kafka